

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/566,Sciganie-przez-Rzeczpospolita-Polska-sprawcow-ludobojstwa-zbrodni-przeciwko-ludz.html>
04.04.2026, 02:00

Ściganie przez Rzeczpospolitą Polską sprawców ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych

1. Zbrodnie nazistowskie popełnione w latach 1939 - 1945

W Polsce skazano po wojnie prawie 5 tys. sprawców zbrodni nazistowskich – Niemców, Austriaków i Volksdeutschy, około 200 sprawców winnych brania udziału w ludobójstwie skazanych zostało na karę śmierci. Zdecydowana większość wyroków została wykonana. 1800 sprawców zostało wydanych Polsce przez aliantów z czterech stref okupacyjnych Niemiec w celu osądzenia. Także z dzisiejszej perspektywy stwierdzić można, że sprawcy ci skazani zostali w uczciwych procesach. Podkreślić należy, że w okresie II wojny światowej zginęło 6 mln obywateli polskich, w tym 3 mln obywateli polskich narodowości żydowskiej. W obozach zagłady na terytorium okupowanej Polski nazistowscy sprawcy zamordowali także około 800 tys. Żydów przywożonych z innych krajów europejskich okupowanych przez III Rzeszę.

Obecnie prowadzonych jest jeszcze ponad 200 śledztw w sprawach zbrodni nazistowskich, których celem jest wyjaśnienie wszystkich okoliczności popełnionych zbrodni. Ostatni proces, w którym skazany został sprawca za branie udziału w ludobójstwie w okresie II wojny światowej zakończył się w 2002 r. Przed kilkoma miesiącami zmarł w Costa Rica w wieku lat 80-ciu sprawca zbrodni ludobójstwa dokonywanych w Polsce, po tym jak polski wniosek o jego ekstradycję został uwzględniony przez władzę kraju, w którym przebywał. Poszukiwanych jest jeszcze międzynarodowymi listami gończymi za pośrednictwem Interpolu 12 sprawców zbrodni nazistowskich. Ściganie ludobójstwa nie ulega w Polsce przedawnieniu.

2. Zbrodnie komunistyczne popełnione przez funkcjonariuszy polskich organów bezpieczeństwa w latach 1944-1989

Ściganie sprawców zbrodni komunistycznych w Polsce rozpoczęło się po upadku komunizmu w Polsce i Europie Środkowej na przełomie lat 1980/90. Od 1991 r. skazano w Polsce kilkudziesięciu sprawców zbrodni komunistycznych popełnionych w latach 1944-1989. Większość skazanych sprawców to byli funkcjonariusze policji bezpieczeństwa komunistycznego państwa, którzy stosowali tortury wobec domniemych lub rzeczywistych przeciwników władzy komunistycznej w Polsce. Skazani sprawcy zamieszkiwali w Polsce, nie było zatem potrzeby poszukiwania ich za pomocą Interpolu w innych krajach. W procesach tych udowodniono skazanym stosowanie tortur takich jak: pozbawianie aresztowanych snu, umieszczanie w celach, w których podłoga zalana była wodą, bicie przy użyciu różnych przedmiotów w tym pałek, porażanie prądem

elektrycznym, wypalanie paznokci, zmuszanie do siadania w trakcie przesłuchania na nodze odwróconego taboretu co powodowało uszkodzenie krocza i inne. Zwykle tortury powodowały trwałe uszkodzenia ciała ofiar tych zbrodni. Identyfikacja sprawców, którzy stosowali tortury dokonywana jest na podstawie zachowanych dokumentów a także relacji zeznań naocznych świadków – byłych więźniów politycznych.

Szczególne nasilenie zbrodni komunistycznych w Polsce miało miejsce w okresie stalinizmu tj. w latach 1944-56. Nie jest znana dokładna liczba zabójstw przeciwników politycznych zamordowanych w tym okresie przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego szacuje się, że liczba ta wynosi co najmniej kilka tysięcy osób. Część z nich została pozbawiona życia w wyniku wykonania wyroków sądowych skazujących na karę śmierci wydanych w inscenizowanych procesach, które przeprowadzano z pogwałceniem elementarnych zasad prawa karnego. Jak dotąd nie zapadł żaden wyrok skazujący sędziego ani prokuratora współdziałających w okresie stalinizmu w Polsce w dokonywaniu zbrodni sądowych. Kierowane są jednak do sądów akty oskarżenia przeciwko komunistycznym sędziom i prokuratorom, którzy wydawali zbrodnicze wyroki skazujące na karę śmierci.

Stosowanie tortur przez funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa miało miejsce również w okresie stanu wojennego w Polsce od 1981 do 1983 r. W tym okresie miało miejsce także około 100 wypadków zabójstw, które prawdopodobnie dokonane zostały przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego i co do których obecnie prowadzone są śledztwa mające na celu identyfikację sprawców.

Obecnie prowadzonych jest kilkaset śledztw w sprawach zbrodni komunistycznych popełnionych przez funkcjonariuszy totalitarnego państwa komunistycznego. W latach 2000-2003 skierowano do sądów prawie 60 aktów oskarżenia przeciwko sprawcom zbrodni komunistycznych. W sprawach tych zapadają wyroki skazujące na kary więzienia (od 1 do 8 lat). Wykonanie kar pozbawienia wolności do lat 2 jest w poszczególnych wypadkach przez sądy warunkowo zawieszane.

Aktualnie poszukiwanych jest międzynarodowymi listami gończymi za pośrednictwem Interpolu 12 sprawców zbrodni komunistycznych. W kilku wypadkach Polska w ostatnich latach wystąpiła z wnioskami o ekstradycję sprawców zbrodni komunistycznych przebywających w innych krajach europejskich, ale jak dotąd żaden z nich nie został uwzględniony.

Ściganie zbrodni komunistycznych popełnionych w latach 1944-89 przedawni się w 2010 r. z wyjątkiem zbrodni zabójstwa, która przedawni się roku 2020. Zbrodnie komunistyczne stanowiące zbrodnie przeciwko ludzkości nie ulegają przedawnieniu.

3. Zbrodnie komunistyczne popełnione na obywatelach polskich przez funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa Związku Sowieckiego (NKWD) w latach 1939 - 1945

Na polecenie Stalina wiosną 1940 r. zamordowanych zostało około 23 tys. polskich obywateli, w tym jeńcy wojenni, która to zbrodnia znana jest pod nazwą Zbrodni Katyńskiej. Władze Federacji Rosyjskiej przyznały oficjalnie na początku lat 90-tych, że zbrodnia ta została dokonana na polecenie Stalina przez NKWD. Wcześniej propaganda

polityczna w Związku Sowieckim i komunistycznej Polsce przypisywała tę zbrodnię Niemcom. Śledztwo w sprawie Zbrodni Katyńskiej prowadzi obecnie prokuratura Federacji Rosyjskiej. Strona polska nie jest w stanie przewidzieć w jaki sposób śledztwo to zostanie zakończone. Wiadomo jedynie, że kilku bezpośrednich sprawców tej zbrodni zostało przesłuchanych tylko w charakterze świadków.

Zbrodnie na Polakach dokonywane były przez NKWD także od chwili napaści III Rzeszy na Związek Sowiecki. W pierwszych dniach tej wojny zamordowano kilkanaście tysięcy Polaków, wcześniej aresztowanych przez NKWD i więzionych w więzieniach na terenie Ukrainy i Białorusi. Żadne z prowadzonych od 1991 r. przez polskie władze śledztw, które były przekazywane władzom prokuratury Ukrainy i Białorusi nie było kontynuowane przez prokuratury tych państw w sposób, który doprowadziłby do zidentyfikowania i osądzenia sprawców tych zbrodni. Dotyczy to również zbrodni deportacji około 350 tys. Polaków od 1939 r. w głąb terytorium Związku Sowieckiego, z których znaczna część zginęła.

Zbrodnie te stanowią według prawa polskiego nie ulegające przedawnieniu zbrodnie wojenne oraz zbrodnie przeciwko ludzkości.

Nie jest wiadomo aby w Rosji, Białorusi i Ukrainie przeprowadzony został jakikolwiek proces karny przeciwko byłym funkcjonariuszom NKWD – sprawcom zbrodni przeciwko ludzkości, popełnionych także w stosunku do własnych obywateli Związku Sowieckiego.